

Hər bir fərdin maraq və mənafələrini təmin etmədən, ədalət məyarını qorunmadan güclü dövlət yaratmağın mümkün süzlüyünü vurgulayan Ümummilli Lider Heydər Əliyev ölkəmizdə hakimiyətdə olduğu bütün dövrlərdə fealiyyətini dövlət-vətəndaş münasibətlərinin hüquq müstəvisində tənzimlənməsi, insanların hüquq və azadlıqlarının yüksək səviyyədə qorunması, humanizm ideyalarının möhkəm təmələ çəvirləməsi, sivil cəmiyyətin formalşması, idarəcilikdə demokratik ənənələrin bərəqərər olması istiqamətində qurmuşdur.

Beləliklə, Azərbaycanın müasir tarixinin 35 il Ulu Öndərin ölkəmizin demokratik inkişafının, xalqın hüquq və azadlıqlarının keşiyində dayanması kimi xarakterizə olunur.

Sovet Azərbaycanında Ulu Öndərin yaratdığı reallıq

İnsanların hüquq və azadlıqları sözsüz ki, tək hüquqi müstəvidə tam olmur. Bunun siyasi, iqtisadi, həm de mənəvi tərəfləri var. Ölkənin müstəqilliyi, iqtisadiyyatın inkişafı, vətəndaşların rifah halının yüksəlməsi, sabitliyin, dinc yaşayışın bərəqərər olması, insanlara hərətəfli azadlıqların vərləməsi, məraqlarının təmin olunması onların hüquq və azadlıqlarının tamlığını şərtləndirən amildir. Ulu Öndərin uzaqgörən siyaseti nəticəsində yaradılmış siyasi, iqtisadi və mənəvi baza mehəz buna xidmət etmişdir.

1969-1982-ci illərdə sovet ittifaqının tərkibində olan ölkəmizə rəhbərlik edən Ümummilli Liderimizin yaratdığı reallığa nəzər salanda aydın olur ki, başqa bir quruluşa tabe ölkədə qanunçuluğu və hüquq qaydasını möhkəmləndirmək, strateji əhəmiyyətli sənaye və istehsal müəssisələrinin inşasına nail olmaq, bütün sahələrdə geridə qalmış Azərbaycanın iqtisadi inkişaf göstəricilərinə görə ittifaq məqyasında ilk yerlərdən birini tutmasını təmin etmək, bütün bunların fonunda isə xalqın gələcək müstəqilliyi zəmin yaratmaq üçün uzaqgörən addımlar atmaq hər siyasi xadimin gücü daxilində olan məsələ deyildi. Lakin Ulu Öndər bu reallığı yaratdı. Bu reallıqda hər zaman insan amili, xalqın rəfahı, bu günü, sabahı ilə bağlı arzuları, hüquq və azadlıqları ön sıradə dayanırdı və sonrakı mərhələlərdə də bunların bütün işlərlə paralel şəkildə həyata keçirildiyinin şahidi oldu.

1990-1993: 20 Yanvar, Xocalı faciələrində, Qarabağın işğalində və blokada Naxçıvanında insan hüquqlarının müdafiəsində

Ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə Ulu Öndər Heydər Əliyevin qayığını dünə tarixində heç bir xalq öz liderindən görməyib. 1990-1993-cü illərdə faciələr, itkili, ezbəzəziyətlər, hüquqlarının tapdalanması ilə qarşılaşan azərbaycanlılara mə-

Heydər Əliyev: hər zaman xalqının hüquq və azadlığı keşiyində

nevi yanaşmada Heydər Əliyev nümunəsindən səhəbət açmaq istəyirəm.

1990-ci illərin əvvəllərində ölkəmizdə hakimiyət böhrəni, xaos, anarxiya hökm sürdü. Həmin dövrdə artıq ömrünün son anlarını yaşayan sovet imperiyası azadlıq və müstəqillik mücadiləsine qalxmış Azərbaycan xalqını bu mübarizədən çəkindirmek üçün Bakıda qanlı 20 Yanvar faciesini törətdi.

Ölkə başçısı və dövlət strukturlarında çalışan bəzi məməurların qorxaqlığı və mərkəzə yarınmaq meylləri faciənin maneesiz törədilməsinə geniş imkan yaradı. Bu isə kütülələr arasında ümidsizliyin hökm sürməsinə səbəb oldu.

Heydər Əliyev bu məqamda xalqına, Vətənəna qarşı təcavüze, xəyanətə, işğala dözməyib Moskadan dünyaya sərt beyanat verdi. Həyatının hər an təhlükədə olmasına baxmayaraq qətiyyətə faciənin hüquqi-demokratik prinsiplərə zidd olduğunu, Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüzün SSRİ və Azərbaycan SSR rehbərliyi tərəfindən həyata keçirildiyini bəyan etdi. Xalq Ulu Öndərin bu qətiyyətli addımı ilə ümidsizlikdən çıxdı. İlk dəfə hüquqlarının müdafiə edildiyini, müstəqillik arzularına dəyər verildiyini, kimsəsiz olmadığını anladı.

1992-ci il fevral ayının 26-da nankor ermənilər tərəfindən Xocalı şəhərində töredilən analoq olmayan soyqırımının dünya məqyasında tanınmasının da əsas səbəbkarı, təşəbbüskarı Ümummilli Lider olmuşdur. Hələ Prezident selahiyətlərinə həyata keçirərkən erməni təcavüzünün qarşısının alınması məqsədile təcili tədbirlər görülməsi üçün BMT Təhlükəsizlik Şurasının dərhal çağırılması xahişi ilə Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə 26 iyul 1993-cü il tarixli yazılı müraciət etmişdir. 1994-cü il 24 fevralda Milli Məclisin qərarı ilə hər il fevralın 26-sının "Xocalı soyqırımı günü" kimi təmin etməsi və bu baredə beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilməsi ilə Xocalı soyqırımına ilk dəfə siyasi qiymət verilmiş oldu. Ulu Öndərin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" imzaladığı 26 mart 1998-ci il tarixli Fərman isə ümumiyyət soyqırımı qurbanlarının hüquqlarının müdafiəsinə xidmet edən məhüm dövlət sənədi xarakteri daşıyır.

1988-ci ildən 1994-cü ilin may ayındaqədək davam edən Birinci Vətən müharibəsi zamanı qonşuluqdan kənar ermənilər himayədarlarının və Azərbaycan hakimiyətini zəbt edən səriştəsiz ünsürlərin

miyyətə ölkə sosial-iqtisadi inkişaf qədəm qoydu, eləcə də qanunun alılıyi təmin edildi, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının yüksək səviyyədə qorunması mühüm prinsipə çevrildi.

Böyük Qayıdışdan sonra ölkəmizdə eyni zamanda humanizm ənənələrinin təməl qoyuldu, 1995-ci ildə əfvetmə və amnistiya institutları yaranmağa başlandı. 22 yanvar 1998-ci il tarixdə Ümummilli Lider Heydər Əliyev "Azərbaycan Respublikasında ölüm hökmünün leğv edilməsi haqqında" bəyanat verərək ölüm hökmünün leğv olduğunu bildirdi, bununla bağlı 3 fevral 1998-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisine qanunvericilik teşəbbüs qaydasında müraciət etdi və 10 fevral 1998-ci il tarixdə ölüm cəzası leğv olunaraq ömürək azadlıqlan məhrumetmə cəzası ilə əvəz olundu. Şərqdə ilk dəfə məhz ölkəmizdə ölüm cəzasının leğv edilməsi dünyada böyük əks-səda doğdur.

Bu siyasetin nəticəsi olaraq Ulu Öndər tərəfindən 1995-2003-cü illərdə 32 əvvəl fərmanı imzalanmış, 1993-2003-cü illərdə 7 dəfə amnistiya elan olunmuş, nəticədə minlər insan azadlığa qovuşmuşdur.

Heydər Əliyev siyasi kursunun davamı olaraq son 20 ildə Prezident İlham Əliyev tərəfindən de 35-dən artıq əvvəl sərəncamı imzalanıb, 4 dəfə amnistiya elan edilib.

Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən imzalanan "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" 1998-ci il 22 fevral tarixli Fərman, 1998-ci il 18 iyun tarixində təsdiq edilən "İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Programı", Azərbaycanda azad metbuatin formalşması, hər kəsin öz fikrini sərbəst şəkildə ifadə edə bilmək imkanı qazanması məqsədilə "Ölkədə söz, fikir və məlumat azadlığı"nın təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" 1998-ci il 6 avqust tarixli Fərman ölkəmizdə insan hüquqları sahəsində ilk strateji sənədlədir ki, bu gün Azərbaycan vətəndaşları onların bəhəsini görür.

Sonrakı mərhələdə Prezident İlham Əliyev 18 iyun 2007-ci il tarixdə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında insan hüquqları günü" təsisi edilməsi haqqında" Sərəncam, sərəncama əsasən hər il 18 iyun ölkəmizdə İnsan Hüquqları Günü kimi qeyd olunması, normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi ilə bağlı digər sənədlər yeni mərhələsinin başlangıç nöqtəsi olur.

Üçdəbir hissəsi insan hüquqlarına əsaslanan ilk milli Konstitusiya

Qanunvericilik bazası olmadan sosial, iqtisadi və siyasi islahatların həyata keçirilməsinin mümkün olduğunu nəzərə alan Ümummilli Lider Heydər Əliyev ölkəmizdə hüquqi dövlət quruculuğuna bu bazanın yaradılmasından başladı. Bu isə öz əksini Onun rəhbərliyi ilə hazırlanmış, 12 noyabr 1995-ci ildə

ümumxalq səsverməsi (referendum) yolu ilə qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk milli Konstitusiyasında tapmışdır. Üsas Qanunumuzda insan hüquq və azadlıqlarının təminini dövlətin ali məqsədi kimi təsbit olunmuşdur. Konstitusiyanın üçdə bir hissəsinə bu sahədəki mövcud beynəlxalq-hüquq normalarına əsaslanan müddəələr təşkil edir. Ən əsası isə Üsas Qanunumuzda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını qorunmaq bütün hakimiyət orqanlarının vəzifəsi kimi müyyən edilmiş, onun 48 maddədən ibarət üçüncü fəsilin bütün müddəələri insana, onun leyaqətinə, hüquqlarına hörmət rühündə yazılmış, insan hüquq və azadlıqları en yüksək dəyər kimi təsbit olunmuşdur.

Konstitusiya Məhkəməsi və Ombudsman təsisatı dövlət və vətəndaş münasibətlərində yeni başlanğıc oldu

Ümummilli Lider yalnız qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsinə deyil, onların heyata keçirilməsinə də xüsuslu diqqətlə yanaşmış və məhz Onun təşəbbüs ilə 1998-ci ildə ölkəmizdə ilk dəfə olaraq Konstitusiya Məhkəməsi yaradılmışdır. 2001-ci il 8 dekabr tarixdə isə "Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) haqqında" Konstitusiya Qanunun qəbul edilməsi, Ombudsman təsisatının yaradılması və fealiyyətə başlaması üçün maddi və hüquqi baza hazırlanmış, 2 iyul 2002-ci il tarixdə Azərbaycanın ilk Ombudsmanı seçilmişdir. Hər iki təsisat hüquq müdafiə mexanizmi olaraq dövlət və vətəndaş münasibətlərində yeni bir başlangıçın əsasını qoymuşdur.

Qarabağ Zəfəri: insan hüquqlarının müdafiəsində dünyaya nümunə

Ümummilli Liderimiz bizə bu gün beynəlxalq aləmdə layiqli yə tutan, özünəməxsus dinamik inkişafı olan, hüquqi və demokratik dövlət quruculuğu sahəsində böyük uğurlar əldə edən Azərbaycanı miras qoyub. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev isə bu mirası Heydər Əliyev ideyaları əsasında qoruyur, siyasi və mənəvi varis kimi daha da zənginləşdirir.

Ötən 20 ilin nəticəsi olaraq 2020-2023-ci illərdə düşmən üzərində əldə etdiyimiz Böyük Zəfər coxəşlik tariximizin səhifələrinə 270 ildən artıq zamandan sonra yəni bir qəhrəmanlıq salnaməsi yazi. O Zəfər ki, ölkəmizdən əzəmətli təbəbüdünlərin və xalqın 30 il əvvəl tapdalanın hüquqlarının bərpası nöqtəyə-nəzərindən dünyaya Azərbaycanın nümunəsidir. Hüquqlarımız kimi, şərəfimiz də bizim üçün ali olduğunu, bu Zəfər hem də şərəfimiz xilası oldu. Beləliklə, müstəqilliyi cəmi 34 il olan Azərbaycan insan hüquqları sahəsində yüzülliklər yaşı müstəqil ölkələrdən heç də geridə qalmır. Belə isə müstəqilliyyətin 50, 100 yaşında daha da inkişaf etmiş dövlətdən və insan hüquqlarından danışacaqıq.

Mətanət Məmmədova